

**ESTRATÈGIES EDUCATIVES PER A L'APRENTATGE
D'HISTÒRIA DE L'ART A L'ESO**

ALICIA SANTIAGO TAMAME

Curs 2002 – 2003

INDEX

1.- Introducció.....	3
1.1 Antecedents del tema objecte del treball.....	3
1.2 Explicació del tema.....	6
1.3 Objectius que es pretenen assolir.....	9
1.4 Hipòtesi inicial de treball. Marc teòric.....	10
2.- Treball dut a terme:	
2.1 Disseny del pla de treball.....	12
2.2 Metodologia emprada.....	13
2.3 Descripció dels recursos utilitzats (de qualsevol tipus).....	14
3.- Resultats obtinguts.....	15
4.- Conclusions.....	15
5.- Relació dels materials continguts en els annexos.....	16
6.- Bibliografia.....	21

1 - INTRODUCCIÓ

El nou sistema educatiu ha modificat la pràctica quotidiana de les matèries a l'aula. Aquest fet ha provocat l'adaptació del professorat envers un alumnat d'ESO amb "múltiples intel·ligències", això ha comportat pels docents la recerca de noves estratègies destinades a innovar i dinamitzar el treball realitzat amb els alumnes dintre de l'aula.

Amb aquest treball volem proporcionar noves estratègies donant-los-hi un enfoc interdisciplinari a partir de l'estudi de la Història de l'Art. Hem elaborat uns materials didàctics per a ser utilitzats a l'aula: tres quaderns didàctics , una presentació en Power Point per poder projectar amb canó a les aules o a l'ordinador i una pàgina web. Desitgem que puguin ser útils al professorat dels Ensenyaments Logse.

1.1 Antecedents del tema objecte del treball

La relació art/alumnes sempre ha estat un repte per l'autora d'aquest material didàctic des que va començar a treballar com a professora l'any 1980, per aquest motiu va publicar –amb quatre companys - uns quaderns d'art ¹ i dos llibres de Història de l'Art² destinats a alumnes de B.U.P, COU i a Segon de Batxillerat Logse que van aportar estratègies totalment innovadores, ja que a partir de l'anàlisi d'obres concretes s'arribaven a entendre les característiques generals d'un període de la Història de l'Art.

En els anys anteriors a la reforma educativa va elaborar i impartir un EATP d'Introducció a la Història de l'Art per alumnes de segon de BUP, alternant classes teòriques i pràctiques ja que algunes obres artístiques de Barcelona s'estudiaven i treballaven "in situ", com ara la Catedral, el Monestir de Pedralbes, La Pedrera, la Casa Milà o el Pavelló Mies van der Rohe.

¹ "Goya" Ed. Teide, Barcelona, 1986 (versió en català i en castellà)

"El Barroc Europeu" Ed. Teide, Barcelona, 1986 (versió en català i en castellà)

"L'Art de l'antic Egipte" Ed. Teide, Barcelona , 1986 (versió en català i en castellà)

"Pintura Barroca europea" Ed. Teide, Barcelona, 1986 (versió en català i en castellà)

"Arquitectura i urbanisme segle XIX" Ed. Teide, Barcelona, 1986 (versió en català i en castellà)

"Arquitectura i urbanisme del segle XX" Ed. Teide, Barcelona 1986 (versió en català i en castellà)

² "Història de l'Art" COU, Ed. Teide, Barcelona 1989 (versió en català i en castellà)

"Història de l'Art" Batxillerat, Ed. Teide, Barcelona 1998 (versió en català i en castellà)

A partir de l'any 1994 a Cornellà – on està situat l'Institut Joan Miró on treballa - es va avançar l'ensenyament Logse. Com a professora de Ciències Socials, el nou currículum oferia un espai idoni per innovar estratègies des de l'àmbit de la Història de l'Art: els crèdits variables. L'autora va oferir diferents crèdits d'iniciació o d'ampliació.

Crèdit d'iniciació (3r ESO) "Egipte, art de faraons" en aquest crèdit s'elaboren murals d'arquitectura, escultura i pintura egípcia estudiant com era aquella societat i els seus principals deus. Per confeccionar els murals es busca informació a Internet, revistes, etc. Es treballa en grups. Una altra de les activitats que es fan a classe és dibuixar un petit text en escriptura jeroglífica o realitzar jocs per tal de conèixer com es momificava, sopas de lletres amb conceptes que han aparegut a la unitat..

Crèdit d'iniciació (3r ESO) "Introducció a la Història de l'Art ". Durant els cursos 1996-1997 i 1997-1998 l'autora va participar en el Projecte d'Innovació Pedagògica "Resum d'Història de Catalunya"³ en col.laboració amb el C.R.P de Cornellà i Acció Escolar del Congrés de Cultura Catalana. Amb els alumnes de tercer d'ESO que havien escollit aquest crèdit es van treballar algunes de les obres més significatives de l'art català, que van ser estudiades i dibuixades pels alumnes. Aquest material es va editar en un llibre i un vídeo. Les portades d'ambdues representen "El Tapís de la Creació" són una de les aportacions que van fer els/les nostres alumnes a aquesta experiència didàctica. Aquest projecte va rebre el Premi d'Humanitats de la Ciutat de Cornellà de l'any 1999.

Crèdit d'ampliació (4r ESO) "Com llegir l'arquitectura dels segles XIX i XX " L'aplicació didàctica es va basar en la realització de fitxes de diferents monuments d'aquest dos últims segles. Cada alumne escollia dues obres i feia una recerca informàtica a nivell bibliogràfic i per Internet, després elaborava la fitxa i la comentava a classe.

Estructura de la fitxa:

FITXA EDIFICI

NOM DE L'EDIFICI

ARQUITECTE

³ "Resum d'Història de Catalunya" Barcelona, 1998

CRONOLOGÍA
LLOC ON ES TROBA
MATERIALS
ESTIL ARQUITECTÒNIC
QUI VA ENCARREGAR L'OBRA
FUNCIÓ
COMENTARI
FOTO
PLÀNOL

L'interès pels temes relacionats amb la Història de l'Art ha portat, a l'autora, a basar la seva col.laboració en el Projecte Comenius – iniciat el curs 2000-2001 en el nostre Institut - en temes d'Arquitectura local de Cornellà i de Gaudí. Es comença per un treball individualitzat de recerca de dades bibliogràfiques o per Internet sobre una o dues obres arquitectòniques, es realitzen les fitxes i amb tot el material obtingut es crea una pàgina web. Del treball elaborat el segon trimestre del curs 2001-2002 s'han creat dues pàgines web que estan penjades a la pàgina del nostre institut. La primera està dedicada a un Catàlag del patrimoni històric –artístic de Cornellà i, la segona, aprofitant el 150 aniversari de Gaudí, a l'arquitectura gaudiniana.

www.xtec.es/centres/a8033900/patrimonidecornella

www.xtec.es/centres/a8033900/gaudi

El curs 2000-2001 va participar en el Concurs Prehistoscòpic, organitzat pel Departament d'Arqueologia de la UAB, amb tres alumnes de quart d'ESO en la creació d'una pàgina web sobre Prehistòria, un dels alumnes en va ser el guanyador. Aquesta pàgina està penjada a la web del nostre centre

www.xtec.es/centres/a8033900/prehistoscopic

La meva tasca, al llarg d'aquest anys, ens ha portat a rebre en el 2001 el Premi "Memorial Estrella Casas i Costa a la qualitat docent en les Ciències Socials" atorgat per la Fundació Estrella Casas i l'ICE de la Universitat Autònoma de Barcelona.

Totes aquestes experiències educatives han sigut molt positives per l'alumne/a i sobretot, molt valuoses per la professora.

1.2.- Explicació del tema

La Història de l'Art representa una eina molt útil per poder treballar de manera agradable i sense requerir un esforç especial els objectius que apareixen detallats en el punt 1.3.

A les aules d'ESO hi ha alumnes amb diverses motivacions i com arreu de la societat amb "intel·ligències múltiples" com diu el Dr. Howard Gardner⁴, així el professor/a ha de potenciar-les i aprofitar-les per dinamitzar a l'alumne/a i/o al grup i poder arribar a l'adquisició de les competències bàsiques.

Considerem que l'assignatura d'Història de l'Art és una matèria que es pot treballar perfectament a l'aula d'informàtica: des de la nostra pàgina web o navegant per Internet des de pàgines vinculades al món de l'art. Les classes tindran un caire interdisciplinar, més obert i divertit mentre els/les alumnes van adquirint els coneixements bàsics del seu nivell educatiu.

S'ha de tenir en compte la projecció futura que aquesta assignatura té en la seva educació, ja que tan ara com quan siguin adults visitaran monuments, edificis històrics, museus i visitaran exposicions a la seva ciutat o en viatges. Si han adquirit una bona formació històrica i artística podran gaudir millor d'aquest important patrimoni cultural, admirar-lo i respectar-lo i arribar a ser ciutadans sensibles.

Aquest treball vol contribuir a la tasca docent, facilitant al professorat diferents estratègies didàctiques que els puguin ajudar a fomentar els coneixements, la sensibilitat, la creativitat i les opinions crítiques dels seus/seves alumnes.

Presentem **tres carpetes didàctiques**, en suport paper, amb diverses activitats per a l'aula, avaluacions, vocabulari i suggeriments de possibles sortides escolars.

També hem elaborat una **presentació** d'aquest treball en **Power Point** i una **pàgina web**, amb el mateix contingut, per poder treballar els temes de formes diferents.

⁴ Gardner, H "Inteligencias múltiples" Editorial Paidós, Barcelona, 1995.

Cada carpeta està estructurada de la següent manera:

1. INTRODUCCIÓ
 - 1.1 Destinatari
 - 1.2 Avaluació inicial
 - 1.3 Context històric-artístic
2. COS DEL TREBALL
 - 2.1 Objectius didàctics
 - 2.2 Objectius finals
 - 2.3 Metodologia
 - 2.4 Temporalització
 - 2.5 Temes
3. AVALUACIO
4. VOCABULARI
5. BIBLIOGRAFIA

Finalment hi ha un quadre amb possibles activitats fora de l'aula.

En l'apartat de temporalització cal remarcar que cada professor/a optarà per la dedicació temporal que consideri convenient a les necessitats del grup, tema o programa.

Les estratègies didàctiques que presentem també permetran assolir cultura visual, treballar la Història de l'Art de forma interdisciplinària i adquirir habilitats socials.

- Cultura visual: Com hem explicat abans les noves generacions viuen dins d'una cultura mediàtica. Una part important de la publicitat aprofita referents artístics com a reclams per vendre els seus productes. Per exemple els productes Garnier s'inspiraven en les pintures de Mondrian. El logotip de "La Caixa" va ser dissenyat per Miró i el de Chupa Chups per Dalí.
- Des del curriculum d'Història de l'Art es pot treballar perfectament

l'interdisciplinarietat:

Matemàtiques/geometria: Treballant la "secció àurea", l'estudi dels cànons clàssic d'escultura (proporcions de les diferents parts del cos humà)

Química: Aprenent a fabricar els pigments, coneixent els diferents aliatges per crear els materials escultòrics.

Física: Conèixer la teoria de la llum aplicada a l'Impressionisme.

Tecnologia: Elaborant maquetes, mosaics o eines prehistòriques.

Llengua Catalana i Castellana : Redactant comentaris de diferents obres, estudiant biografies dels/les artistes i treballant l'expressió escrita.

Literatura Catalana i Castellana: Llegint en veu alta – fomentant l'expressió oral – fragments de novel·les on apareixen temes relacionats amb l'art.

Cultura clàssica: Coneixent els mites que es representen en molt moments de la Història de l'Art.

Religió: Aprenent la iconografia tant dels símbols cristians, com dels islàmics,...que apareixen en moltes de les obres d'art de la nostra cultura.

Dibuix: Estudiant la teoria dels colors, les tècniques pictòriques.

Ciències Experimentals: Apropant a l'alumne a la natura que apareix representada a la pintura, estudiant el cos humà en les representacions escultòriques clàssiques.

Informàtica: Utilitzant la nostra pàgina web, Internet o la presentació Power Point.

Filosofia: Llegint textos sobre humanisme, teories sobre la bellesa.

Educació Física: Coneixent el moviment del cos humà des de la perspectiva de les representacions escultòriques i pictòriques.

Música: Trobant paral·lelismes entre els músics i els artistes plàstics. Degas pintà ballarines, Goya i Bethoven tenien una greu sordesa que els portà cap a un món interior molt convuls que es plasmà en les Pintures negres o en algunes Sinfonies, respectivament.

Francès i anglès: Alguns conceptes del vocabulari artístic apareixen en aquestes dues llengües, com ara "fauvisme", "plein air"..

L'estudi de la Història de l'Art comporta participar en la formació integral de l'alumne/a i en la consolidació dels seus valors socials i culturals. Tanmateix, pot ajudar a introduir a l'adolescent en un àmbit de sensibilització envers « lo bello », ja que a l'apropar-se a l'obra d'art participa dels sentiments i emocions dels/les artistes i pot comprendre millor la mentalitat dels homes i les dones que al llarg de la història ens han ofert les seves expressions artístiques, des de la Prehistòria fins els moments actuals.

- Habilitats socials: Com diu el Dr. Manuel Segura els/les alumnes presenten diferents habilitats socials i cognitives, totes importants, i els professors/es han de potenciar-les procurant desenvolupar a l'aula la capacitat de relacionar-se amb tothom assertivament, aplicant les bases de la competència social i

motivant el treball en equip per tal de poder desenvolupar millor les habilitats socials.

1.3.- Objectius que es pretenen assolir

Amb aquestes carpetes didàctiques, la presentació en Power Point i la pàgina web pretenem contribuir a la didàctica de la Història de l'Art. Entenem que des de el coneixement de les obres d'art, es pot arribar a aprofundir i entendre més els/les artistes, la seva mentalitat i la de societat a la que pertanyen. Al mateix temps volem que els alumnes desenvolupin la seva pròpia sensibilitat i que allò que aprenen els permeti una comprensió més oberta de la societat en que viuen.

L'estudi de la Història de l'Art permet educar a l'alumne/a en la sensibilitat visual. Hem de tenir en compte que els actuals adolescents reben diàriament un univers d'imatges – publicitat, televisió, Internet- que no poden arribar a ordenar ni assimilar sense tenir una educació visual. Mitjançant aquests recursos didàctics volem també oferir les eines que els ajudin a assimilar adequadament la informació visual que reben.

La Història de l'Art obre a l'alumne/a a diferents cultures i ho fa d'una manera força atractiva. Per això constitueix una excel·lent oportunitat de desenvolupar en ell/ella l'interès i, fin i tot, la simpatia cap a manifestacions culturals diferents de la seva.

Així doncs, aquestes estratègies didàctiques permeten fomentar en ells/elles actituds de tolerància i d'interès cap als que són diferents a nosaltres, així com de valoració i respecte del patrimoni històric i artístic de totes les cultures.

Els principals objectius d'aquest treball són:

- Potenciar les "intel·ligències múltiples" de l'alumne/a. Treballar diferents aspectes de la Història de l'Art pot permetre desenvolupar la intel·ligència espacial, la lingüística, la interpersonal, l'existencial. Els altres tipus d'intel·ligència com la corporal o la matemàtica es poden també treballar en casos especials però no poden constituir un objectiu general ja que tenen escassa relació amb la matèria treballada.
- Adquirir les competències bàsiques en relació als procediments, els continguts i les actituds d'alguns aspectes de la Història de l'Art del curriculum de Ciències Socials de l'E.S.O.

- Establir dinàmiques interdisciplinàries entre la Història de l'Art i altres matèries, com ara dibuix, matemàtiques, tecnologia...
- Educar a l'alumne/a en la multiculturalitat, mostrant la diversitat del món reflectida a l'univers artístic i a les influències que existeixen entre els diversos pobles
- Apropar l'alumnat al món de l'art a partir d'un seguit d'obres significatives tant de Catalunya com de la resta del món.
- Educar en la convivència, i en la defensa dels valors culturals i artístics.
- Sensibilitzar l'alumne/a vers l'obra artística
- Potenciar el treball en grup ressaltant la responsabilitat que implica el treball en equip.
- Navegar per Internet i utilitzar aquesta aplicació informàtica com a eina didàctica per a la Història de l'Art.

1.4.- Hipòtesi inicial de treball

Els actuals adolescents pertanyen a una generació totalment immersa en els mitjans audiovisuals i en els informàtics. Aquest és un dels motius que ha portat a l'autora del treball a plantejar-se noves estratègies educatives i aplicar-les concretament a la Història de l'Art.

La rapidesa, quasi vertiginosa, dels avanços tecnològics fascinen i “enganxen” totalment els nostres alumnes i deixen en un segon pla tot el que es vincula amb les humanitats. Però no podem oblidar que l'estudi de la Història, la Geografia o la Història de l'Art els permetrà conèixer i entendre millor la nostra societat, el món on vivim i ens ajudarà a participar en la creació d'un món millor, on es podrà evitar els genocidis, la desigualtat entre països rics i pobres, el racisme o els problemes mediambientals entre d'altres.

Així, considerem que tenint com a referent la Història de l'Art i aprofitant les oportunitats que ens ofereixen les noves tecnologies en matèria informàtica (Internet i presentacions Power Point amb canó, o a l'ordinador) podem realitzar un treball molt pràctic que reverteixi de forma positiva i dinàmica a la classe.

La informàtica és una de les eines vehiculars d'aprenentatge més importants en aquest moment per a un docent, ja que pot utilitzar-la com a element didàctic ja sigui treballant dins d'una classe de forma individualitzada o bé connectant el grup d'alumnes en xarxa.

El docent ha d'aprofitar les diferents estratègies per crear un bon ambient de treball a l'aula, i una bona relació alumnes-professor/a. Una vegada creada aquesta atmosfera, s'ha d'aprofitar per explicar els objectius i continguts de la matèria, de forma amena, clara, innovadora i divertida.

El treball que s'ha elaborat presenta un conjunt de materials de treball a l'aula per ensenyar i aprendre Història de l'Art, en suport paper o aplicant les noves tecnologies.

Marc teòric

El marc teòric d'aquest material didàctic és el constituït per la unió entre les noves tecnologies que els/les alumnes tenen al seu abast a casa i a l'institut de secundària i una matèria de caire tradicionalment humanístic: la Història de l'Art.

Actualment, tenim a les aules algunes de les tecnologies que ens ofereix el segle XXI com és la informàtica, aquesta eina té una gran importància en la vida diària dels/les alumnes. El nostre treball vol vincular informàtica i art per tal de poder crear noves alternatives pedagògiques, noves estratègies didàctiques i fomentar la creativitat dels alumnes. Volem que el treball a l'aula sigui una mena de fusió entre els elements artístics més tradicionals de l'Art: diapositives, vídeo, activitats escrites, i l'eina més moderna de l'institut - Internet -, intentant assolir fites importants per a l'alumnat.

La Història de l'Art es convertirà en una font d'elements més comprensible per l'alumne/a que el portarà a conèixer millor societats i artistes diversos, estils i elements que conformen aquesta matèria a l'ensem que contribuirà a l'adquisició de les competències bàsiques, a millorar la interculturalitat i els seus valors envers companys d'altres cultures.

2.- TREBALL DUT A TERME

2.1 Disseny del pla de treball

El treball ha consistit en l'elaboració d'unes estratègies didàctiques que es concreten en **tres carpetes didàctiques, una presentació Power Point i una pàgina web**. El treball s'ha desenvolupat en diverses fases:

1^a.- Recerca d'informació en biblioteques i museus. Duració:1 mes.

2^a.- Selecció de material i elaboració de la primera, segona i tercera carpeta. Duració:

8 mesos

3^a.- Selecció de material per realitzar la presentació Power Point i la pàgina web.

Duració 3 mesos

4^a.- Conclusions. Duració: 2 setmanes

A tercer d'E.S.O no hi ha cap carpeta didàctica ja que el curriculum d'aquest curs en la matèria de Ciències Socials, és només de geografia.

Relació de carpetes realitzades:

CURS	UNITAT	TEMES
Primer d'ESO	Art Prehistòric Art Antic Art Clàssic	Prehistòria Mesopotàmia Egipte Grècia Roma
		Islam

Segon d'ESO	Art Medieval	Romànic Gòtic
Quart d'ESO	Art Modern Art Contemporani	Renaixement (Quattrocento) Renaixement (Cinquecento) Barroc Segle XIX Segle XX

2.2 Metodologia emprada

La metodologia que hem utilitzat ha seguit les pautes assenyalades en les quatre fases del pla de treball:

1r .- Materials teòrics

A.- Recerca d'informació

En primer lloc hem fet una recerca i recopilació de bibliografia tant de temes d'Història de l'Art com de Didàctica per tal de poder aprofundir i extraure els coneixements teòrics necessaris per aplicar a cada curs de l'ESO.

B.- Elaboració de les carpetes didàctiques

Una vegada analitzada la bibliografia i acabada la fase de documentació, s'han seleccionat els materials més adients per a cada quadern i s'ha iniciat la seva elaboració i la consegüent redacció. Les carpetes estan realitzades en suport paper.

2.- Materials amb suport informàtic

A.- Creació pàgina web i presentació Power Point.

En aquesta pàgina apareixen una selecció de les obres més característiques de cada període artístic tant de Catalunya com de la resta del món.

A la bibliografia hem afegit algunes de les pàgines webs vinculades amb l'art que considerem interessants.

2.3.- Descripció dels recursos utilitzats

La Història de l'Art és una matèria molt específica, amb un vocabulari i uns elements molts característics, és per això que el treball que hem realitzat ha comportat la recerca de bibliografia especialitzada. Hem utilitzat els següents recursos:

Biblioteques:

Biblioteca U.B, Humanitats, Barcelona

Biblioteca U.B, Ciències de l'Educació i Pedagogia, Campus Vall Hebrón, Barcelona

Biblioteca UAB, Humanitats, Campus Bellaterra

Biblioteca UPF, Humanitats, Barcelona.

Biblioteca Escola Superior d'Arquitectura. Barcelona.

Biblioteca Museu Egipci. Barcelona

Biblioteca Museu Arqueològic. Barcelona

Biblioteca Fundació Miró. Barcelona

Biblioteca MNAC. Barcelona

Biblioteca MACBA. Barcelona

Recursos informàtics:

Connexió a Internet de pàgines dels diferents museus del món.

Recursos audiovisuals:

Televisió, vídeo i DVD

Altres recursos:

He visitat "in situ" alguns dels monuments artístics de Catalunya.

He pogut assistir a la majoria de les exposicions artístiques fetes a Barcelona, algunes de Madrid i d'altres llocs d'Europa.

Recursos humans:

Reunions periòdiques amb el supervisor de la llicència d'estudis.

3.- Resultats obtinguts

El producte final que hem obtingut és una sèrie d'estratègies que es materialitzen en un banc d'imatges que es poden aplicar a la informàtica i que es podran treballar des de Power Point en canó o en ordinador i unes carpetes didàctiques de treball en suport paper. Tots els treballs elaborats pels alumnes es podran penjar com a pàgina web. Els recursos didàctics que oferim també permeten treballar les habilitats socials, dinàmiques interdisciplinàries i la multiculturalitat, sempre des de la Història de l'Art.

L'aplicació didàctica a l'aula es podrà fer utilitzant:

- A) **Carpetes didàctiques**
- B) **Presentació en Power Point**
- C) **Pàgina web.**

En tots aquests materials es trobaran formes dinàmiques d'explicar la Història de l'Art. Estan adreçats a primer, segon i quart d'Ensenyament Secundari Obligatori. Volem apropar a l'alumne/a al món artístic, potenciant la seva sensibilitat envers l'arquitectura, l'escultura i la pintura. Que pugui adquirir el vocabulari específic de la matèria, identificar, classificar i situar les obres d'art en el seu context històric. Establir connexions socials entre l'obra artística i els seus creadors/es. Tanmateix, ens agradaria facilitar la tasca diària dels professors de Secundària

4.- Conclusions

La realització d'aquest projecte permetrà l'adquisició de les competències bàsiques de l'alumnat en diferents nivells educatius, la interdisciplinarietat, la multiculturalitat. És un treball totalment obert ja que es pot aplicar de diferents formes: a un curs de l'ESO, a un cicle o a tot l'Ensenyament Secundari Obligatori. Aquesta última opció seria la més

adient ja que amb ella l'alumne/a tindria una visió general dels continguts bàsics de la Història de l'Art, tant de Catalunya com en general, però no s'exclou cap de les altres alternatives. El professor/a pot seleccionar i treballar el material ofert segons el temps que hi vulgui o pugui dedicar a la matèria d' Història de l'Art.

Les estratègies didàctiques que presentem tenen múltiples aplicacions: en crèdits comuns, crèdits variables, eixos transversals, crèdit de síntesi, o aplicacions en adaptacions curriculars.

Creiem que amb aquest producte els/ les professors/res de Secundària podran trobar noves estratègies didàctiques que els pot facilitar la seva tasca en el centre docent. Els materials es podran utilitzar separatament o conjuntament, aquesta particularitat els fa més dinàmics i flexibles.

5.- Relació dels materials continguts en l'annex

1.- Temes d'Història de l'Art treballats a cada carpeta :

Carpeta Didàctica nº 1 (De l'Art Prehistòric a l'Art Romà)

Materials i sistemes constructius.

Ziggurat d'Ur
Taula
Aqüeducte de les Ferreres
Panteó
Sistema corbat
Sistema arquivat

Tombes

Dolmen
Mastaba
Piràmide de Keops
Hipogeu
Mausoleu d'Adrià

Temples

Stonhenge
Temple d'Ammó a Karnak
Temple funerari de Ramsés II
Partenó
Maison Carrée

Arquitectura d'utilitat pública

Teatre d'Epidaure
El Colosseu
El circ
El pont du Gard

Construccions commemoratives

Menhir
Columna d'Adrià
Arc de Constantí

La representació

Bisó d'Altamira
Pintures rupestres de Cogull
Oques de Meidum
Rahotep i la seva esposa Nofret
Koré Peploforos
Dorífor
Laocoont i els seus fills
August de Prima Porta

Símbols

Escarabat sagrat
Anj
Ureus
SPQR
Peix cristià
Nimbe
Crismó

La condició social dels artistes

Carpeta Didàctica nº 2 (Art Medieval – Islam, Romànic i Gòtic)

Infinitut i esplendor dels sentits

Mesquita de Còrdova

Alhambra de Granada

Banys àrabs de Girona

Més enllà de la natura

Arquitectura: Sant Climent de Taüll

Escultura: La Majestat Batllò

Pintura: L'absis de Sant Climent de Taüll

Naturalisme i espiritualitat

Arquitectura: La Catedral de Chartres

Escultura: La Visitació (brancals de la portada de la Catedral de Reims)

Pintura: Capella de Sant Miquel Ferrer Bassa. Monestir de Pedralbes (Barcelona)

Carpeta Didàctica nº 3 (Art Modern i Art Contemporani)

Primer bloc: Art Modern (Renaixement i Barroc

Arquitectura.

Quattrocento: L'espai ordenat: Església de Sant Brunelleschi. (Florència)

Cinquecento: L'espai unitari: Cúpula de San Pere del Vaticà. Miquel Àngel (Roma)

Barroc: L'espai emotiu: Sant Carlo alle Quattro Fontane. Borromini (Roma)

Representar l'espai.

Quattrocento: Crist lliurant les claus a Sant Pere. Perugino.

Cinquecento: La Creació d'Adam. Miquel Àngel.

Barroc: Las Meninas. Velázquez.

Bellesa i drama

Quattrocento: Naixement de Venus. Botticelli.

Cinquecento: La Bacanal. Ticià

Barroc: El davallament de la creu. Rubens

El retrat

Quattrocento: Retrato de Federico de Montefeltro. Piero della Francesca.

Cinquecento. La Gioconda. Leonardo da Vinci.

Barroc: Autorretrat de Rembrandt.

Escultura

Quattrocento: David. Donatello

Cinquecento: David. Miquel Àngel

Barroc: David. Bernini.

Carpeta Didàctica nº 3 (Art Modern i Art Contemporani)

Segon bloc (Segles XIX i XX)

Tempesta i calma.

Paulina Bonaparte: A. Cànova

Els Afusellaments de la Moncloa: F. Goya

Neoclassicisme: El Jurament dels Horacis. J.L. David.

Romanticisme: La mort de Sardanàpal. E. Delacroix.

Realisme: Les espigolaires. J. F. Millet

La impressió de l'instant

Impressió, sol ixent. C. Monet

El molí de la Galette. P. A. Renoir

La repetició de la dansa. E. Degas

La renovació de l'art

Pits amb flors roges. Paul Gauguin

Autoretrat. Vincent Van Gogh

Jugadors de cartes. Paul Cézanne

Cap a una nova arquitectura

Neoclassicisme: La Madeleine

Arquitectura del ferro: La torre Eiffel

Modernisme: La façana de la Casa Batlló

La recerca d'una nova expressivitat

El crit. E. Munch

Fauvisme: Retrat de Madame Matisse amb una franja verda. H. Matisse

Cubisme: Guernica. P. Picasso

Expressionisme abstracte: Ritme de tardor (nº 30) J. Pollock

Nova figuració: Estudi per a retrat. F. Bacon

Escultura abstracta: Les pintes del vent. E. Chillida

Una nova relació amb la realitat

Surrealisme: La persistència de la memòria. S. Dalí

Surrealisme: El carnaval de l'Arlequí. J. Miró

Escultura: City Square. A. Giacometti

Pop Art: Marilyn Monroe. A. Warhol

Land Art: Spiral Jetty. R. Smithson

La desmaterialització de l'art

Escultura: Ocell a l'espai. C. Brancusi

Cubisme: Dona amb mandolina. G. Braque

Neoplasticisme: Composició en vermell, groc i blau. P. Mondrian

Minimal Art: Variacions tripartides sobre tres tipus diferents de cubs. S. LeWitt

La nova arquitectura

Escola de Chicago: Auditori de Chicago. L. Sullivan

Arquitectura racionalista: Pavelló alemany. Mies van der Rohe

Arquitectura racionalista: Ville Savoie. Le Corbusier

Arquitectura racionalista: Seagram Building. Mies van der Rohe

Arquitectura orgànica: Casa de la cascada. F. L. Wright

Arquitectura neoexpressionista: Òpera de Sidney. J. Utzon

Deconstructivisme: Museu Guggenheim de Bilbao. F. Gehry

Hight Tech: Edifici del Banc de Hong Kong i Shanghai. N. Foster.

2.- CD. Presentació Power Point

3.- CD. Pàgina web

6. BIBLIOGRAFIA

PREHISTÒRIA

Alonso Tejada, Anna : *L'art prehistòric a Europa (Dossier II)* Societat Catalana d'Arqueologia, 1986

Beltrán Martínez, Antonio : *De cazadores a pastores. El arte rupestre del Levante Español*. Ed. Encuentro, Madrid 1982

Beltrán Martínez, Antonio : *Megalitismo y arte rupestre esquemático: problemas y planteamientos (p 21-32) Actas de la Mesa Redonda sobre Megalitismo peninsular*

Beltrán Martínez, Antonio : *Megalitismo y arte rupestre esquemático: problemas y planteamientos (p 21-32) Actas de la Mesa Redonda sobre Megalitismo peninsular*

Curso de Arte Rupestre Paleolítico. Universidad Internacional Menéndez Pelayo, Santander 1978

Delporte Henri: *La Imagen de la mujer en el arte prehistórico*. Ed. Istmo (Artes, Técnicas y Humanidades) Madrid, 1979.

Estudio de arte Paleolítico, Monografía 15

Inventari del Patrimoni Arqueològic de Catalunya

Mauduit, Jacques : *40.000 años de arte moderno* , Taurus, Madrid 1959

VVAA : *La imagen del animal. Arte Prehistórico. Arte Contemporáneo*. Caja Ahorros y Monte de Piedad de Madrid, Ministerio de Cultura, Madrid, 1984

MESOPOTÀMIA

Moscati, Sabatino: *Como reconocer el arte Mesopotámico*, Editorial Edunsa, Barcelona 1993.

EGIPTE

Donadoni, Sergio: *El arte egipcio*. Editorial Istmo (Colección Fundamentos nº 160), Madrid 2001.

Fletcher, Joann: *EL Antiguo Egipto (vida, mitología y arte)* Editorial Jaguar, Madrid 1999.

Lise, Giorgio: *Como reconocer el arte Egipcio*. Editorial Edunsa, Barcelona 1993.

Manniche, Lise: *El arte egipcio*. Alianza Editorial (Alianza Forma), Madrid 2001.

VVAA: *Art de l'Antic Egipte* (Quaderns d'Història de l'Art). Editorial Teide, Barcelona 1987.

Wilkinson, Richard: *Como leer el arte egipcio*. Ed Crítica, Barcelona , 2000.

Wilkinson, Richard: *Los templos del Antiguo Egipto*. Editorial Destino, Barcelona 2000.

GRÈCIA

Bendala , Manuel: *Las claves del arte griego*. Editorial Planeta, Barcelona 1989.

Blanco Freijeiro, Antonio: *El arte griego*. Editorial Anaya, Madrid 1990.

Boardman, John: *El arte griego*. Editorial Destino, Barcelona 1997.

Conti, Flavio: *Como reconocer el arte Griego*. Editorial Edunsa, Barcelona 1993.

Dontas, Jorge: *La Acrópolis y su museo*. Ediciones Clio, Atenas 1985.

Giedion Sigfried: *El presente eterno: Los comienzos de la arquitectura*. Editorial Gustavo Gili, Barcelona 1993

Martin, Roland: *Arquitectura griega*. Editorial Aguilar, Madrid 1989

Robertson, D: *Arquitectura griega y romana*. Editorial Cátedra, Madrid 1994.

Robertson, M: *El arte griego*. Editorial Alianza, Madrid 1985.

Storch de Gracia, José Jacobo: *Lo mejor del arte griego*. (Volumen 4) Colección Historia 16, , Madrid, 1997

Stierlin, Henri: *Grecia (De Micenas al Partenón)* Editorial Taschen, Colonia 2001.

Woodford, Susan : *Grecia y Roma*. Colección Introducción a la Historia del Arte (Universidad de Cambridge), Ed Gustavo Gili, Barcelona, 1985

Zevi, Bruno : *Saber ver la arquitectura*. Editorial Poseidón, Barcelona 1991

ROMA

Argan, Giulio Carlo: *Storia dell'arte italiana*.(Volumen 1) Editorial Sansoni, Florencia, 1983.

Arte romano. Editorial Parramón (Manuales de arte Parramón)

Bendala, Manuel;: *El arte romano*. Editorial Anaya , Madrid 1990

Claridge, Amanda: *Roma. Guía arqueológica*. Ed Acento/ Oxford, Madrid, 1999.

Robertson, D: *Arquitectura griega y romana*. Editorial Cátedra, Madrid 1994.

Stierlin, Henri: *El Imperio Romano*. Editorial Taschen, Colonia 2002.

Tarella, Alda: *Como reconocer el arte Romano* , Editorial Edunsa, Barcelona 1993.

VVAA: *Tàrraco, guia arqueològica*. Tarragona, 1993.

Ward-Perkins, Jhon.B: *Arquitectura romana* Editorial Aguilar, Madrid 1989

Woodford, Susan : *Grecia y Roma*. Colección Introducción a la Historia del Arte (Universidad de Cambridge), Ed Gustavo Gili, Barcelona, 1985

ISLAM

Barrucand, M i Bednorz, A: *Arquitectura islámica en Andalucía* . Editorial Taschen, Colonia, 2002.

Borrás, Gonzalo: *La Alhambra y el Generalife*. Biblioteca Básica de Arte – Monografías – Editorial Anaya, Madrid 1989.

Borrás, Gonzalo. *El Islam, de Córdoba al Mudéjar*. Introducción al Arte Español. Editorial Silex, Madrid, 1990.

Chueca Goitia, F: *Historia de la arquitectura occidental (tomo I). De Grecia al Islam*. Seminarios y Ediciones, Madrid, 1974.

Mandel, G: *Como reconocer el arte islamico*. Editorial Médica y Técnica, S.A, Barcelona, 1980

VVAA: *EL Islam (arte y arquitectura)* . Editorial Könemann, Colonia 2001

ROMÁNICO

Carbonell, E: *L'art romànic a Catalunya (segle XII)* Cole.lecció “Llibres d’art” .Edicions 62, Barcelona 1974.

Conti, F: *Como reconocer el arte Románico*. Editorial Médica y Técnica, S.A., Barcelona, 1978.

Durliat, Marcel: *El arte románico en España*. Editorial Juventud, Barcelona, 1972.

Durliat, Marcel: *Introducción al arte medieval en occidente*. Cuadernos Arte Cátedra. Madrid, 1995.

Sureda, J: *La pintura románica en Cataluña* .(Colección Alianza Forma nº 17) Alianza Editorial, Madrid, 1981.

VVAA *"Història de l'Art Català"* Vol. I. Edicions 62, Barcelona, 1986.

GÒTIC

Azcárate, José M^a : *Arte gótico en España*. Manuales Arte Cátedra, Madrid, 2000.

Barral, Xavier: *La Alta Edad Media*. Editorial Taschen, Colonia ,2002.

Carbonell, E i Cirici, A: *Grans monuments romànics i gòtics*. Edicions 62, Barcelona, 1977.

Duby, Georges: *La época de las catedrales (arte y sociedad, 980-1420)*. Editorial Cátedra, Madrid, 2002.

Frankl, Paul: *Arquitectura gótica*. Manuales de Arte Cátedra, Madrid, 2002.

Gozzoli, M.C: *Como reconocer el arte Gótico* Editorial Médica y Técnica, S.A., Barcelona, 1978.

Lambert, Elie: *El arte gótico en España en los siglos XII y XIII*. Editorial Cátedra, Madrid, 1990.

Sturgis, Alexander: *Entender la pintura*. Editorial Blume, Barcelona, 2002.

VVAA : *Los maestros de la pintura occidental (del gótico al Neoclasicismo)*. Editorial Taschen, Colonia, 2002

Zuffi Stefano: *Gran Atlas de la Pintura del año 1000 al siglo XX*. Editorial Electra, Barcelona, 2002.

RENAIXEMENT

Baxandall, Michael: *Pintura y vida cotidiana en el Renacimiento*. Editorial Gustavo Gili, Barcelona, 2000.

Conti, Flavio: *Como reconocer el arte del Renacimiento*. Editorial Médica y Técnica, S.A, Barcelona, 1980.

De Angelis, Rita: *Botticelli*. Biblioteca Gráfica Noguer, Barcelona, 1981.

Letts, Rosa Maria: *El Renacimiento*. (Introducción a la Historia del Arte) Editorial Gustavo Gili, Barcelona, 1996.

Sala, Charles : *Miguel Angel*. Editorial Lisme, Lisboa, 2000.

Wölfflin, Heinrich: *Renacimiento y Barroco*. Paidós Estética 8, Barcelona, 2002.

Zuffi, Stefano: *La pintura renacentista*. Editorial Electra, Madrid 2000

BARROC

Calvo Serraller, Francisco: *Velázquez* Guia de Sala. Fundación Amigos del Museo del Prado, Madrid, 1999.

León, Aurora: *El barroco. Arquitectura y escultura*. Colección Biblioteca Básica de Arte, Editorial Anaya, Madrid, 1991.

Mainstone, M i R: *El siglo XVII*. Introducción a la Historia del Arte. Editorial Gustavo Gili, Barcelona, 1985.

Triadó, Juan Ramón: *Las claves del Arte Barroco*. Editorial Arin, Barcelona, 1986.

VV.AA :*Velázquez*. Catálogo de la exposición celebrada en el Museo del Prado en 1990, Ministerio de Cultura Madrid, 1990.

Wölfflin, Heinrich: *Renacimiento y Barroco*. Paidós Estética 8, Barcelona, 2002.

SEGLE XIX

Reynols, Donald Martin: *El siglo XIX*. Introducción a la Historia del Arte. Editorial Gustavo Gili, Barcelona, 1985.

VV.AA: *Impresionismo y postimpresionismo* (Vol. 24 Historia del Arte). Editorial Salvat, Barcelona, 1991.

SEGLE XX

Boix, Esther *La razón y el sueño*. Ediciones Polígrafa, S.A, Barcelona, 1989.

Cirlot Lourdes: *Primeras vanguardias artísticas*. Editorial Labor, Barcelona, 1993.

Cirlot Lourdes: *Historia del Arte. Ultimas Tendencias*. Editorial Planeta, Barcelona 1994

Lambert, Rosemary: *El siglo XX*. Introducción a la Historia del Arte. Editorial Gustavo Gili, Barcelona, 1985.

VV.AA :*Arte del siglo XX*. Editorial Taschen. Colonia, 2001.

Villar, Alberto: *Arte contemporáneo I* . Historia 16, Madrid 1996

OBRES GENERALS

Argan, Giulio Carlo : *El Arte Moderno*. Editor Fernando Torres, Valencia 1983

Beckett, Wendy: *Historia de la pintura*. Editorial Blume, Barcelona 1995.

Benejam, P :*Els valors en l'ensenyament de les Ciències Socials* « Vela Major 2, 49-55, 1995

Carretero, M. Pozo; J. Asensio, M : *La enseñanza de las Ciencias Sociales*

Madrid, Aprendizaje Visor, 1991

Chadwick, Witney: *Mujer, arte y sociedad*. Ediciones Destino, Barcelona 1992

Funes, J: *Adolescència i educació en valors* Vela Major 2, 33-36, 1995

Garner, H: *Inteligencias múltiples*, Barcelona, Paidós, 1995.

Goleman, D: *Inteligencia emocional* , Barcelona, Paidós, 1996

Gombrich Ernst H: *La Historia del Arte*. Alianza Editorial, Madrid 1981.

Ferrando, Josefina: *Hª del arte en cuadros sinópticos*. Editorial Vedra. Barcelona, 1997

French, Hilary: *Arquitectura a simple vista*. Celeste Ediciones, Madrid, 1999.

Hatge, Ursula i otros: *Historia de los estilos artísticos* . Editorial Istmo (colección Fundamentos 36), Madrid 1982.

Humphrey, Caroline i Vitebsky, Piers: *Arquitectura sagrada*. Editorial Taschen, Colonia, 2002.

Janson, H.M. i Janson, A. F: *Historia del Arte para jóvenes* . Ed Akal (Arte y estética) , Madrid, 1988

Malins, F “Mirar un cuadro. Para entender la pintura” Madrid, Herman Blume Ediciones, 1983.

Nuttgens, Patrick : *Historia de la arquitectura*. Editorial Destino, Barcelona 1988.

Read, Herbert: *Diccionario del arte y los artistas*. Editorial Destino, Barcelona 2000.

Sturgis, Alexander: *Entender la pintura*. Editorial Blume , Barcelona, 2002.

VV AA: *Biblioteca Básica de Arte* (monografías) Madrid, Editorial Anaya, 1989

VV AA: *Clásicos del Arte* ,Barcelona, Editorial Planeta, 1988

VV AA :*Colección Introducción a la Historia del Arte*, Universidad de Cambridge, Barcelona, Editorial Gustavo Gili, 1982

VV AA: *Conocer el arte* (colección), Madrid, Editorial Historia 16,1996

VVAA: *Diccionari d'Art Oxford*. Editorial 62, Barcelona 1996.

VV.AA : *El retrato*. Editorial Electra, Madrid, 2000.

VVAA: *Història de l'Art COU*, Editorial Teide, Barcelona 1989.

VVAA: *Història de l'Art Batxillerat*. Editorial Teide, Barcelona 1998.

VVAA: *Historia del Arte Espasa*. Editorial Espasa Calpe, Madrid 2002.

VVAA :*Historia Universal del Arte* (11 volums) Ed. Planeta, Barcelona, 1991

VV AA :*Història de l'art català* (9 volums) Barcelona, Editorial 62, 1985

VV AA : *Historia del arte*(colección) Madrid, Editorial Historia 16, 1993
(9 volúms) Barcelona, Editorial 62, 1985

VV AA :*Historia del arte*. (colección) Madrid, Editorial Historia 16, 1993

VVAA: *Introducción general al Arte*. Editorial Istmo (colección Fundamentos 64), Madrid 1984.

VVAA :*Los maestros de la pintura occidental (del gótico al Neoclasicismo)* Ed. Taschen, Colonia, 20002

VV AA :*El arte y sus creadores* (colección) Madrid, Editorial Historia 16, 1993

VV AA :*Lo mejor del arte* (colección) Madrid, Editorial Historia 16, 1997

Zuffi, Stefano: *Gran Atlas de la Pintura del año 1000 al siglo XX*. Editorial Electra, Barcelona, 2002.

CD-ROM “Los Grandes museos de Europa”

CD-ROM “Los grandes tesoros del Arte mundial”

CD-ROM “Història de Catalunya”

Pàgines web per a consultar informació sobre obres d'art o col·leccions:

Informació dels Museus de Catalunya <http://cultura.gencat.es/museus/index.htm>
<http://www.gencat.es/mnac/>

Buscadors de museus:

www.museumnetwork.com

www.icom.org/vlmp

www.google.com

Museus del món:

ESPANYA

Museo Arqueológico Nacional (Madrid) www.man.es/

Museo del Prado (Madrid) www.museoprado.mcu.es/

Centro de Arte Reina Sofía (Madrid) www.museoreinasofia.mcu.es/

Museo Thyssen (Madrid) www.offcampus.es/museo.thyssen-bornemisza

Fundació Joan Miró (Barcelona) www.bcn.fjmiro.es/

Museu d'Art Contemporani de Barcelona www.macba.es/macbaesp.htm

Museo de Bellas Artes (Bilbao) www.museobilbao.com/

IVAM Centre Julio Gonzalez (Valencia) www.ivam.es

Museu Chillida-Leku www.eduardo-chillida.com

www.abadiamontserrat.net

Centre de Cultura Contemporània de Barcelona <http://www.cccb.org/>

Museu Guggenheim de Bilbao www.guggenheim.org

www.santjoandedesabadesses.com

www.museoepiscopalcovic.com

ITALIA

Galleria degli Uffizzi (Firenze) www.uffizi.firenze.it/

Museus Vaticans <http://www.christusrex.org/www1/vatiano/0-Musei.htm>

FRANÇA

Museu del Louvre (Paris) www.louvre.fr/

Museu d'Orsay (Paris) www.musee-orsay.fr

Centre d'Art Georges Pompidou (Paris) www.cnac-gp.fr/

Renoir : [www. artprints-on-demand-co](http://www.artprints-on-demand-co)

GRAN BRETANYA

British Museum (Londres) www.british-museum.ac.uk/

National Gallery (Londres) www.nga.gov.

Tate Gallery (Londres) www.tate.org.uk/

RUSIA

Ermitage (Sant Petersburg) www.hermitage.ru/

U.S.A

Metropolitan (Nova York) www.metmuseum.org

MOMA www.moma.org

HOLANDA

Museu Van Gogh www.vangoghmuseum.nl

MÈXIC

www.informador.com.mx

Altres

www.artcyclopedia.com

www.artehistoria.com

www.elmundoarte.com/index.htm

www.artmuseums.harvard.edu/

Arquitectura, art i disseny www.adam.ac.uk/adam/

Belles Arts <http://dir.yahoo.com/Arts/>

